

**Chytit kohouta za hlavu a trhnout.
Dožínky v braniborské obci Werben.**

Kohout? Spadl ze schodů...

Někteří Němci si myslí, že je to krutý slovanský zvyk, říká jeden z obhájců „lapanje kokota“. Podivuhodná slavnost „trhání kohouta“ se v Dolní Lužici stále těší oblibě, i když původní jazyk blízký češtině tu v posledních desetiletích vytlačila němčina.

📷 Vladimír Ševela 📹 Michal Novotný

Steven Katins mi podává ruku a gratulaci přijímá s lehkým úsměvem. Má sice celou dlaň od krve, ale na poslední chvíli ucuknout by bylo nezdvořilé. Urostlému mladíkovi v bílých rajtkách se před chvílí povedlo ze sedla koně za jízdy utrhnout hlavu kohoutovi zavěšenému za pařáty na dožínkové bráně. Krev z kura přitom téměř nestříkala a na sněhobílé košili ani kalhotách teprve sedmnáctiletého jezce není jediná červená kapka.

Blondatému vítězi pozoruhodného klání ve vsi Werben neboli Wjerbno, vzdálené asi deset kilometrů od východoněmeckého města Chotěbuz, nyní náleží titul král žní. Bezhlavý pták ale stále visí ve vzduchu na bráně.

Před zvědavými diváky projíždějí další jezdcí a z už docela opelichaného kohoutího těla se nyní pokoušejí utrhnout křídla. Kdo urve první, bude druhým králem žní. Kdo druhé, skončí na třetím místě.

Utržená hlava kohouta s poněkud zakašeným výrazem se válí v prachu, na poli za vesnici k tomu vyhrává dechovka Na und? (No a?) instrumentální verzi české písně Hrajte, já chci být veselá! Několik set diváků se dobře baví a občerstvují se u stánků s pivem, bratwursty a koláči.

Kroj za tři tisíce eur

Kdysi, možná před více než sto lety, obyvatelé lužickosrbských vesnic věšeli na bránu živého ptáka. Nakonec se však nad osudem kohoutů, kteří museli před smrtí dost trpět, slitovali. Kura zabíjejí ještě před akcí a nahore visí už jen mrtvolka. Svátek se však dodnes nazývá lapanje kokota čili chytání kohouta. Německý překlad zní Hahnrupfen, tedy trhání kohouta, což je přesnější.

V 90. letech minulého století proti „krvavému“ rituálu protestovali ochránci zvířat, v médiích se o něm polemizovalo. Největší lužickosrbské sdružení Domowina si dokonce vyžádalo stanovisko státního zastupitelství a to shledalo, že při lapanje kokota není porušován žádný zákon. Diskuse ale v Německu dodnes neutichla.

„Náš kohout nebyl zavražděn kvůli této akci. Prostě spadl ze schodů, vlastně ze žebříku. Nebo možná dostal infarkt,“ glosuje citlivě téma moderátor werbenské slavnosti, muž s kšandami a v kloboučku, který se u mikrofonu ujímá také role baviče.

„Byl to už starý kohout, musel pryč. Nehodil se ani do polívky,“ obhazuje rituál už vážně Ina Bandmannová, majitelka obchůdku s místními pochutinami a suvenýry, jež poněkud morbidní soutěž s napětím sleduje mezi diváky. Její jednadvacetiletá dcera Elisabeth se zatím do rytmu dechovky pohupuje na opačném konci brány v řadě dalších krojovaných dívek. Možná bude mít štěstí, když si ji některý z králů žní později při tanci se zavazanýma očima náhodně vybere. To by se stala královnou žní.

Historici dosud jasně nezodpověděli otázku, kdy a proč přesně tento zvyk v Lužici

vznikl. Má se za to, že lapanje kokota souvisí s oslavami konce sklizně a místní jej také tak dnes vysvětlují. Starý kohout musí zemřít, aby uvolnil místo novému životu, novému růstu a příští úrodě. V zemědělství však v současnosti pracuje menšina ze zúčastněných i diváků, takže pro mnohé jde především o neobvyklé povyražení a možnost se družít.

Jen kvůli pouhé zábavě by se ale mladé ženy zřejmě nenavlékaly do krojů a obřích čepců po svých babičkách, případně do zcela nových. Cena za nově zakoupený kompletní úbor je dva až tři tisíce eur.

A mladí muži by si jen kvůli čirému pleziru asi rozmysleli zaplatit za pronájem koně a výukové hodiny jízdy až sto padesát eur. Téměř nikdo z jezdců koně nevlastní a nemá žádný výcvik.

„Nechceme, aby zanikla tradice, kterou se lidé před námi s dost velkým úsilím snažili

Proti „krvavému“ rituálu protestovali ochránci zvířat. Státní zastupitelství ale shledalo, že není porušován žádný zákon.

Srbové, nebo Wendové?

Lužických Srbů žije dnes v Německu přibližně 50 tisíc, většina v Horní Lužici (převážně ležící na saském území) a méně než pětina v Dolní Lužici (z větší části na území Braniborska). Někdy se pro malý slovanský národ používá označení Wendové (Wenden). S názvem přišli římsí kronikáři a tehdy se vžil pro všechny Slované. V Německu se o Lužických Srbech do roku 1945 převážně mluvilo právě jako o Wendech, po válce ale výraz získal pejorativní nádech. Převážilo tedy označení Srbové. To se zase změnilo po roce 1989. V médiích se rozšířil názor, že v Horní Lužici žijí Srbové a v Dolní Wendové, což je mylný výklad, jak nás upozornili s Srbským muzeu v Chotěbuzi. Přesto ale řada obyvatel Dolní Lužice výraz Wendové přijala a v němčině ho běžně používá. Když ovšem o sobě Lužičtí Srbové – či chceme-li Wendové – mluví v lužické srbštině, slovo Wendové nezazní a hovoří jen o „Srbech“.

Dívky tančí v dolnolužické obci Tauer. V Dolní Lužici mají jiné zvyky než v Horní, tam na lapanje kokota nenarazíte.

udržet,“ říká dvacátnice Jessica Christophová v bílém vyšívaném kroji a mohutném fialovém čepci, která je předsedkyní werbenského mládežnického klubu a jednou z organizátorek akce.

„Lidé před námi“, které slečna Christophová poněkud neurčitě zmiňuje, byli Lužičtí Srbové, původní slovanští obyvatelé oblasti zasahující část Braniborska a Saska. Menšina, která se od německé většiny liší zejména jazykem a zvyky, jako jsou třeba právě lapanje kokota tady v braniborské Dolní Lužici nebo jízdy velikonočních křížáků v saské Horní Lužici.

Jessica Christophová ale lužickou srbštinou nemluví, z tohoto jazyka zná jen několik výrazů. Podobně jsou na tom skoro všichni v téměř dvoutisícové obci Werben (Wjerbno). „Poslední, kdo mluvil wendsky i doma, byla majitelka zdejší hospody, ale

ta před několika lety zemřela,“ říká starosta vesnice Joachim Dieke. Wendové je označení, které se ujalo pro Srby z Dolní Lužice, aby se odlišili od Srbů z Horní Lužice, a dolnolužičtí je v němčině běžně používají. Rozdíl je také v obou dialektech. Wendština čili dolnolužická srbština je podle některých zpěvavější než nářečí jižnějších slovanských bratrů. Podobá se spíše slovenštině, zatímco hornolužická srbština více češtině.

Problém je, že wendsky se dorozumívá stále méně lidí a tento dialekt je na pokraji zániku. „Podle výzkumu z poloviny 90. let žilo v Dolní Lužici maximálně sedm tisíc srbských (wendských) mluvčích a 90 procent z nich bylo starších 60 let. Dnes jsou to skoro všichni osmdesátníci a nebude jich celkem ani tisíc,“ podotýká v Srbském muzeu v Chotěbuzi zástupce ředitele této instituce Werner Meschkank. Odhaduje, že by se do

napočítat zhruba deset rodin, kde se wendština používá jako hlavní dorozumívací jazyk.

V Horní Lužici, tedy v Sasku, je situace nadějnější: tam alespoň částečně hovoří původním slovanským jazykem podle optimistických odhadů až 50 tisíc obyvatel. Jazyk si zachovali i díky tomu, že se hlásí ke katolictví. Bohoslužby u nich probíhají stále v srbštině, zatímco protestantští Dolní Lužičané snadněji splynuli s většinovými východoněmeckými evangelíky.

Už nikdy nebudu mluvit srbsky

Linda Groschischková, čtyřiaadvacetiletá zdravotní sestra v dalším krásném kroji, chodila na lužickosrbské gymnázium v Chotěbuzi. Tam se částečně vyučuje v tomto slovanském jazyce a mladá žena tak dá ještě dohromady několik wendských vět. Proto byla vybrána, aby na začátku kohoutí slavnosti přečetla

úvodní slovo. „Witamy was na lapanje kokota,“ čte Groschischková wendsky a ve stejném jazyce pak popisuje vznik a další průběh soutěže. Totéž potom přednese v němčině.

„Rozuměli jste srbské, tedy wendské části?“ ptám se skupinky padesátníků sedících na lavičkách vedle improvizovaného pódia s dechovkou. „Pičku. (Trochu). Stejně jsme věděli, že to pak přečte německy,“ usmívá se Gerd Christoph, otec mládežnice Jessiky. Dodává, že jeho táta ještě wendsky doma mluvil.

A považoval se za Lužického Srba, nebo za Němce? Pan Christoph, vyučený pekař, který se ale živí roznosem novin, krčí rameny. „On si hlavně pamatoval, jak Hitler ten jazyk zakázal a chtěl všechny Wendy a Srby zničit,“ prohodí.

V březnu 1937 nacisté postavili mimo zákon spolek Domowina, sdružující Lužické Srby, a nastaly perzekuce. „Moje babička musela na konci 30. let ve škole stokrát napsat: Už nebudu mluvit srbsky,“ vypráví v obci Tauer/Turjej šedesátník Harad Konzack, donedávna místopředseda Domowiny, jež byla po roce 1945 opět obnovena. V osmisetladvé vesnici se podle něj k Lužickým Srbům dnes hlásí – neoficiálně, protože při sčítání lidu ani v jiných úředních dokumentech se v Německu národnost uvádět nemusí – dvacet až třicet lidí. „Ale stydí se nebo se neodvažují srbsky mluvit, pořád to má co do činění s tím, co jejich rodiny zažily za války,“ myslí si pan Konzack. Diví se, že s ním nechce mluvit srbsky, ale německy. Jenže i když jazyk jeho předků má hodně výrazů podobných češtině, význam je jako v polštině často jiný a to rychlému dorozumění nepřispívá.

Německá demokratická republika začala po roce 1948 folklor i jazyk Lužických Srbů finančně podporovat, ale činnost spolků byla pod drobnohledem strany i tajné policie Stasi. A nepřátelství části obyvatelstva zcela nezmizelo. „Otec vzpomínal, že v 50. letech nebylo možné nechat jít dívky v krojích na folklorní akci bez mužského doprovodu, protože lidé je napadali,“ vypráví Werner Meschkank z chotěbuzského muzea. V 60. letech začal klesat počet žáků, kteří se vzdělávali v lužické srbštině. Rodiče, kteří žádali pro děti výuku v tomto jazyce, museli podat písemnou žádost a to mnohé odradilo.

Kvůli těžbě hnědého uhlí byla zbourána řada lužickosrbských vesnic. Lidé se vystěhovali do měst, kde splynuli s německým prostředím. Do oblasti se zase stěhovali pracovníci z jiných částí Německa, kteří začali převažovat také v původně lužickosrbských obcích a Slované se tam najednou ocitli

Čerstvě poraženého kohouta teď v obci Tauer ponosou v průvodu.

v menšině. Nezaměstnanost v 90. letech zase způsobila masivní odliv původního obyvatelstva z východu na západ. Kvůli nedostatku žáků zanikla řada lužickosrbských škol a rodiče děti začali raději dávat do německých, než aby kvůli slovanskému jazyku dojížděli i desítky kilometrů daleko.

Zatímco v polovině 19. století tvořili podle některých údajů Lužičtí Srbové 70 procent obyvatelstva v Chotěbuzském kraji, o více než sto let později začal jejich podíl klesat k pouhému jednomu procentu.

V 50. a 60. letech lidé také přestali pořádat prastaré slavnosti, které se po válce podařilo obnovit. Kvůli kolektivizaci komunisté zemědělcům zabavovali povozy i koně, takže najednou nebylo na čem soutěžit ani v chytání kohouta.

„Až na konci 70. let přišla sebevědomější generace, která chtěla na tradice navázat,“ popisuje Harald Konzack z Taueru na dvoře svého domu. Je odtud vidět dýmající elektrárnu ve vlastnictví firmy EPH Čecha Daniela Křetinského, jenž před několika lety zdejší těžbu uhlí ovládl. Podle zpráv z chotěbuzského

muzea jsou její expanzi ohroženy další dvě lužickosrbské vesnice, Mühlrose a Proschim.

Obce Tauer se to ale netýká, zásoby uhlí pod ní jsou zřejmě minimální. A tak se tu druhou srpnovou sobotu bezstarostně pořádá jubilejní, 40. lapanje kokota. V roce 1979 zvyk obnovila parta nadšenců a letos se na akci sjela dvacítka jezdců a dvakrát tolik krojovaných žen. Tak hojná účast prý bývá jen jednou za pět let, kdy se účastní i třicátníci a starší. Jinak je Hahnrupfen záležitostí jen mladých a soutěží ani ne polovina závodníků. Takové obyčejné menší a v úvodu líčené „lapanje“ proběhlo v srpnu třeba v obci Werben. V Taueru, táhlé vesnici nacházející se deset kilometrů od polské hranice, měří slavnostní průvod nějakých osm set metrů, nejméně třikrát tolik co ve Werbenu.

Zažíváme přelom

Směrem ke kohoutí bráně připravené na louce za obcí pochodují krojované ženy a dívky. Zazpívají i wendsky, ale většinou pějí německy a rozpustile výskají. Za nimi muži v černých vestách a kloboucích s mrtvým kurem zavěšeným na žebříku obaleném červenomodrobílou lužickou trikolorou. Následují jezdci na koních. Pak různé „alegorické“ vozy: žebříňák s rolníky v historických kostýmech, wartburg i multikára z časů NDR. Ta táhne povoz s chlapíky ve vojenských čepicích, které jsou sice bez odznaků, ale připomínají

Kvůli těžbě hnědého uhlí byla zbourána řada lužickosrbských vesnic. Lidé se vystěhovali do měst, kde splynuli s německým prostředím.

Harald Konzack (vlevo) a jeho tauberští sousedé vyrážejí do akce.

Elisabeth Bandmannová (uprostřed) z Werbenu a její kamarádka se připravují na slavnost.

ty ze druhé světové války. Partička má také představovat navrátilce z vojny.

V průvodu jdou dvě pochodové kapely, jedna s píšťalami a bubínky. Spíš než českou dechovku jako v sousedním Werbenu tu hrají písně, které má našinec spojené s válečnými filmy, například neoficiální braniborskou hymnu z roku 1923 využívanou hojně nacisty. „To tak přijde možná vám, ale tady tu píseň takhle nikdo nebere. Tyhle kapely nic moc jiného hrát neumí,“ hájí repertoár Harald Konzack z Domowiny. Podle něj není ve vsi činná žádná krajně pravicová organizace, bydlí tu jen „pár radikálů“. Možná je vidíme také v průvodu. Jeden z jezdců má na krku vyteťovaný říšský „železný kříž“, jednoho z koňů vede za uzdu mladík s tričkem ultrapravicové organizace Defend Europe (Braňte Evropu). Zvláštní kombinace se slovanskými kroji a následujícím projevem starostky obce v největším lužickosrbském čepci, jaký jsme za celý víkend viděli. Po německém úvodním slovu předčítá svůj druhý projev wendsky. „Starému kohoutovi bude uražena hlava, svůj úkol už splnil,“ čte z lejštra v melodické slovanštině.

Přestože se v obci podle pana Konzacka žádná krajně pravicová partaj neschází, protiimigrační strana Alternativa pro Německo (AfD), mnohými označovaná právě za extrémistickou, ve vsi jasně zvítězila se ziskem kolem třiceti procent ve třech posledních volbách: krajských, spolkových i evropských.

Dietmar Pehlan (vlevo) z Taueru pracuje v Křetínskému elektrárně.

V Braniborsku je favoritkou i v zemských volbách, které proběhnou tuto neděli. Jen v těch radničních vyhrálo v Taueru místní sdružení.

AfD ale získala nejvíce hlasů v komunálním hlasování v nedalekém Werbenu, byť za starostu tam zvolili muže z CDU. Hlavní organizátor lapanje kokota ze Spolku tradic ve Wjerbnu Patrick Domaschenz nám řekl, že volil právě „alternativce“. „Asi víte, že v Německu teď zažíváme přelomové období, problém jsou přistěhovalci,“ poznamenává sedmadvacetiletý obchodní cestující. V Taueru a Werbenu jsme přítom zahlédli asi jen tři lidi tmavší barvy pleti, kteří přišli jako diváci. „Před pár lety nám sem poslali asi pět uprchlíků, ale šli pryč, protože tu pro ně nebylo ubytování,“ podotýká Domaschenz, potomek Lužických Srbů, jehož dědeček ještě běžně mluvil wendsky, ale on prý umí jen „pár nadávek“.

Jsou popletení

Lapanje kokota je především show. V prvním kole pokusů visí kohout v bráně ještě příliš vysoko a jezdci si utrhnou níže zavěšené gumové figurky nebo lahvičky s alkoholem. Pomocníci musí tedy postupně kura spouštět níž a níž. Třeba vítěz z Wjerbna hlavu ptáka utřhl až na sedmý pokus.

Poté co je nejšikovnější „lovce“ kohoutů dekorován dubovým věncem coby král žní, následuje ve Wjerbnu i Turjeji dražba oškubaného kura domácího. Jde však jen

V Německých drůbežárnách bývá po vylihnutí utraceno 45 milionů kohoutů ročně, protože pro producenty vajec jsou nepotřební.

o symbolickou aukci – o už poněkud zamřelé drůbeží maso by stejně měl málokdo zájem. Pár set eur vybraných do klobouku se rozdělí mezi účastníky a organizátory slavnosti. Větší část nákladů akce ale hradí soukromí sponzoři či spolky jako Domowina.

„Dražba“ probíhá i ve vsi Schmogrow/Smogorjow šest kilometrů od Wjerbna. Tam ale kohout zůstal živý až do konce slavnosti, přestože jí tu paradoxně říkají „zabíjanje kokota“. Kohout tu nevisí v bráně, ale sedí v kleci a sleduje, jak se mladíci snaží se zavázanými očima cepem trefit hrnec na zemi. Komu se to podaří s nejmenším počtem pokusů, stává se králem žní. Před sto a více lety se však snažili zasáhnout – tedy zabít – živého kohouta a toho pak společně upekli a snědli.

Tady ale živý kohout poslouží další atrakci. Ve Smogorjowě ptáka král žní po úspěšném zásahu do hrnce přináší na nedaleké fotbalové hřiště, vypustí z klicky a ostatní jinoši se jej, klíčujícího po pažitu, snaží polapit. Komu se to nakonec podaří, stává se druhým králem žní.

Stejně jako v Turjeji i ve Schmogorjově se pořádají také závody trakařů s žábami „na palubě“. Dívka, jež zvládne vytyčený okruh s obojživelníkem objet nejrychleji, bývá vyhlášena jednou z královen žní. Mladíci, kteří tvory nacyhtali ráno v rybníku, ujišťují, že je tam po akci zase vypustí.

I tady se zvenčí občas ozývají hlasy o týrání zvířat. „To je směšné. A nad tím, že při hloubení uhelných dolů zahynuly miliony žab, se nikdo nepozastavoval,“ namítá Werner Meschkank z lužickosrbského muzea. „Někteří dle mého názoru popletení Němci se rozčilují nad tím, jaké kruté zvyky Lužičtí Srbové mají,“ dodává a připomíná v Německu legální praxi, kdy v drůbežárnách bývá – jak potvrzují i údaje tamního ministerstva zemědělství – ihned po vylihnutí utraceno 45 milionů kohoutů ročně. Pro producenty vajec jsou nepotřební.

Šedesátníka Meschkanka, jenž prý se svými syny i vnučkou mluví výhradně wendsky, ale víc než práva žab a kohoutů trápí situace

↑ Ještě je vysoko. K „lapaní“ kura potřebujete hodně pokusů (Tauer).

→ Pták je nakonec vydražen. Symbolicky – o tohle maso není zájem.

← Kdo ho chytí, bude druhým králem žní (Schmogrow).

← Vítěz z Taueru Manuel Heinze (třetí zleva) slaví.

↘ Královna a král žní ze Schmogrova.

Lužických Srbů. A tu vidí špatně přesto, že stát se snaží jejich spolky finančně podporovat, práva coby menšiny jim rozhodně neupírá a v původně lužickosrbských vsích i městech včetně Chotěbuzi jsou všechny názvy ulic a řady institucí dvojjazyčné.

„Německé děti se dnes ve škole učí o objevení Ameriky nebo o Egyptě, ale ani slovo o tom, že to byli Slované, kdo v Lužici vymýtili pralesy a založili kulturní krajinu,“ stěžuje si muzejní kustod. Připouští však, že za úpadek jeho národa jsou „vinní“ hlavně sami Lužičtí Srbové. Dává příklad: Za NDR byl úředníky či obyčejnými lidmi opakovaně vyzván, ať se na veřejnosti vyjadřuje německy. Teď to už léta nezažil, okolí je prý tolerantní a o slovanskou kulturu se zajímá. Přesto se Lužičtí Srbové stydí hovořit srbsky. „Já bych mluvil ve své mateřštině, i kdybych stál vedle Angely Merkelové!“ tvrdí Werner Meschkank.

Otázka „Jste Němec, nebo Lužický Srb?“ prostě většinu obyvatel Dolní Lužice se srbskými kořeny přivede do rozpaků. „Jsem člověk. A pak Němec,“ odpovídá po chvíli váhání Dietmar Pehlan, padesátník pracující v Křetínského elektrárně, který byl jedním z jezdců snažících se utrhnout kohoutí hlavu v Taueru. „Podívejte, udržet jazyk malého národa je těžké, když všichni kolem vás mluví německy.“ ●